

A bácskai kisbirtok fejlődése

4

A mezőgazdaság fejlődésének menete az 1848-as jobbágyfalszabadulástól a múlt század nyolcvanas évéig egy állandóan felfelé ivelő vonal. Három-négy évtizedig érezte jótékony hatását az az óriási szociális reform, amelyet jobbágyfelszabadításnak neveztek. A buzaárak az ötvenes években folytonosan emelkedő irányzatot mutattak. Ennek oka egyrészt az akkoriban megindult külföldre irányuló gabonaszállításokban, másrészt pedig a krími háború okozta gabonaszükségben rejlett.

Amíg élt az a nemzedék, amely a jobbágyfelszabadításon át-
esett, kevesebb föld cserélt gazdát, mint amikor már ez a generáció kihalt. Az apák még emlékeztek a sanyaru napokra és megbecsülték a nehezen magukévá tett birtokot, a fiatalok ellenben már beleszülettek a szabadságba, meg a viszonylagos jómódba és nem tudtak ahhoz ragaszkodni.

Az 1849-es események után bekövetkezett abszolutisztikus uralom alatt a közbirtokosság nem vett részt a közügyek intézésében: passzív rezisztenciában élt. Ilymódon guzsbakötött aktivitásuk társadalmi uton igyekezett kiélni magát. A társadalmi összefüggések, a vendégeskedések rendkívül gyakoriak voltak. Az eszem-iszom, a mulatozás hatalmas arányokat öltött, annyira, hogy rengeteg család jutott tönkre emiatt. Ekkor vette át a földbirtokot a jobbágyfelszabadítás utáni első új nemzedék, amelynek jobb módú rétege igyekezett kivetközni az addigi rendkívül egyszerű életmódból, hogy a nemesi osztály életmódját kövesse. Ez a példakövetés főképpen a ruházkozásban és a vendégeskedésben, a tékozlásban nyilvánult meg. Ennek az lett a következménye, hogy az addig már évtizedekig változatlan birtokviszonyok között élő parasztságnál is nagyarányú elszegényedési folyamat kezdődött. Addig az ideig a parasztság főképpen a meg-megújuló legelőosztások következtében gyarapította vagyonát. Ezután már erősen észrevehető a tönkremenési folyamat. Ehhez járult még a gyakori rossz termés is. A tizenkilencedik században átlag minden harmadik év igen gyenge termést hozott. Huszonkét nyáron a szárazság, 7 évben pedig a túlságos csapadékbőség tette tönkre a a termést. E helyütt figyelembe kell venni azt is, hogy amikor a múlt században igen jó termés volt, az a mai fogalmak szerint legfeljebb közepesnek tekinthető, mert manapság a föld a műtrágyázás, az észszerű gazdálkozás következtében sokkal nagyobb

átlagtermést ad, mint akkor, amikor a legjobb esetben is csak minden nyolc-tizedik évben kapott istállótrágyát az ugar.

A mult század második felében némi lendületet vett a mezőgazdaság fejlesztésére irányuló mozgalom és ebből kifolyólag sokan nagyobb befektetéseket eszközöltek a birtok jobb karba helyezése céljából. Ezt csak úgy teheték, ha kölcsönöket vettek fel a birtokukra, viszont mivel a hitelnnyújtás még igen kezdetleges volt, az uzsora virágjában állott. A kamatlábat törvények nem szabályozták és az uzsorakölcsönök következtében is számos család vesztette el vagyonát.

Mindez azonban nem veszélyeztette komolyan a földbirtokos parasztság helyzetét. A gabonaárak állandóan magasak voltak és aki gondot viselt a gazdaságára, az hasznát is látta munkájának. A baj a nyolcvanas esztendőkből kezdődött, amikor először szólt bele az európai árákba Amerika.

Amerika polgárosítása és az amerikai föld termővé tételének folyamata ekkor már annyira előrehaladt, hogy a mezőgazdaságban versenyt támaszthatott az Óvilágnak. Nagyban elősegítette a verseny lehetővé tételét a közlekedés hatalmas fejlettsége. A tengerentúli termőföldek buzája ekkor már olyan gyorsan és olyan áron jutott Európába, hogy olcsóbban tudták adni, mint az európaiak.

A mezőgazdasági munkások helyzete a hatvanas évekig tűrhető volt, mert a legelők feltörése, a nagyarányban folyó vízbálozási munkálatok, valamint az útépitések folytán kapóssá vált a munkás. A hetvenes-nyolcvanas esztendőkből azonban már annyira sokasodott a népesség, hogy nem jutott mindenkinek dolog. Az akkori munkanélküliség ugyan korántsem közelítette meg a mai arányokat, de ez is hozzájárult ahhoz, hogy a többi, már évszázados multa visszatekintő mezőgazdasági szociális bajokkal együtt előidézzék a századforduló legnagyobb jelentőségű mezőgazdasági eseményét: az aratósztrájkot.

Mint már elmondottuk, a mezőgazdasági sztrájkok főoka a rosszul vezetett legelőszítás volt. A hetvenes-nyolcvanas években újra osztották a még megmaradt közlegelőket és a községek hátrát annyira megszükitették, hogy a szegény napszámososztály lábasjóságai részére nem maradt legelő.

Az általános bajok okozta elégedetlenséghez járult még a szociálista mozgalom is, amely akkor első ízben fejtett ki szélesebbkörű tevékenységet ezen a vidéken. A mezőgazdasági munkások közötti szociálista izgatás még 1880-ban kezdődött és Orosházán volt a főszínhelye. Másfél évtized alatt az egész Alföldet behálózta és képes volt oly hatalmas népmozgalmat indítani, mint aminő az aratósztrájk volt.

A szociálista agitátorok felhasználták a szegény zsellérség között már fenálló elkeseredést és mindenütt azt illesztették izgatásuk tengelyébe, ami legjobban fáj a népnek. A szociálista tanok, amelyek teljes gazdasági megváltást ígértek a népnek, gyorsan

terjedtek és csakhamar néhány helyen zavargásokra is vezettek. Mivel abban az időben a szociálistáknak nemhogy parlamenti képviselőjük, hanem még rendes pártszervezetük sem volt, azonkívül a gyülekezési jogot és működési szabadságot teljesen megtagadták tőlük, az agitáció többé-kevésbé titokban folyt. Ez csak még inkább kapóssá tette a szegény nép körében az eszméket.

Az aratási sztrájk 1897-ben tört ki először. Ebben az évben már tavasszal igen gyengének ígérkezett a termés. Különösen rosszszul állottak a vetések a Bácskában, ahol néhány helyen valóban még a vetőmagvat sem hozta be a buza. Az aratók már a kilátásban lévő rossztermés miatt is idegenkedtek a régi javadalmazásért elvállalni a gabona betakarítását. Ezért már a munkavállalásnál nehezen jött létre az egyezés a földbirtokosok és az aratórészesek között. A munkások hangulata annyira elkeseredett volt, hogy a birtokosok engedtek és míg az előző években az aratási, behordási és cséplési munkáért csak a termés tizenegyed részét fizették, most megadták a tizedrészt is. A termés azonban annyira gyenge lett, hogy a részeseket ez sem elégítette ki. Csongrád vármegyében már június első felében történtek zavargások. A belügyminiszterium elejét akarta venni a további rendzavarásoknak és szigorú rendszabályokat adott ki. Az egyik megtorló intézkedés az volt, hogy a fontosabb mezőgazdasági központokba, ahol várható volt a sztrájk kitörése, messzi vidékekről olcsón dolgozó munkásokat hoztak (rendszerint tótokat a felső vármegyékből) és őket használták fel sztrájk törőkül.

Június közepén hirtelen nagy meleg állott be, aminek az volt a következménye, hogy a mag a kalászban megszorult és még inkább silányabb termés ígérkezett, mint amilyent addig vártak. Errevaló tekintettel a munkások új, reájuk nézve kedvezőbb szerződést követeltek és abbahagyták a munkát. Az addigi jogszokás és gyakorlat az volt, hogy ha a gabonatermés a szerződés megkötése után jelentékenyen romlik, akkor a munkásoknak joguk van új megegyezést követelni. Így a mezőgazdasági munkások sztrájkját az addigi joggyakorlat is alátámasztotta, de a főök mégis a régi elégedetlenség volt.

A Bácskában hamar elterjedt a sztrájk. A munkások nagyrésze szervezett volt. Először a nagyobb bérlők és földbirtokosok birtokán tagadták meg a munkát, ahol 40—60 ember kaszált, majd a sztrájk átterjedt a kisebb földbirtokosok, a parasztgazdák földjeire is.

Mivel az aratás sürgős volt, a földbirtokosok kénytelen-kelletlen megadták a részesek által kért bért. Addig a Bácskában általában a termés tizenharmad részéért arattak és az aratók a részért még 10—20 napot robotban ingyen is dolgoztak a birtokosoknak, míg az új egyezés szerint a rész a termés kilencede és robotot nem kell szolgálnia az aratóknak. A robot volt az elégedetlenség egyik fontos oka, mivel egyes helyeken 60 napra is felment a robotos napok száma.

A munkabérek javítása mellett követelték a munkások a munkaidő csökkentését is.

Az aratósztrájk annak ellenére sem folyt le símán, hogy a birtokosok igyekeztek eleget tenni a munkások követeléseinek. Többek között Bácskatopolán is összeütközésre került a sor a munkások és a csendőrök között és ennek egy munkás és egy csendőr halottja volt.

Amikor a birtokosok teljesítették az aratók kívánságainak nagyrészét, a munkások tovább mentek a követelésben. Azt kívánták, hogy a részt teljesen töröljék el és előre megállapított mennyiségű búzával fizessék ki őket. Ezenkívül még néhány súlyosabb természetű anyagi követeléssel is állottak elő, úgyhogy azt a birtokosok nem teljesíthették. Ebből ismét aratósztrájkok származtak. Az aratósztrájkok még megismétlődtek a következő években is, de nem olyan nagy erővel, mint az első, 1897-iki esztendőben. A termékek jobbak voltak és a béren is javítottak, úgyhogy a munkások elkeseredéséből már hiányzott a nagyfokú nyomor teljes feszítőereje.

Az aratósztrájkok után az aratási rész általában a termés tizenegyed-tizedrésze lett és a munkásoknak ezért gabonát kellett vágni, gabonát hordani és a cséplésnél segédkeznie kellett — de robot dolgozására és más mellékmunkára nem kötelezte magát — vagyis az akkori állapotokhoz képest némileg megjavultak a bérviszonyok.

Tóth Bagi István